

QO`QON XONLIGIDA SOLIQ VA MAJBURIYATLAR

Xamidov Shukurullo Muqimjon o`g`li

*Farg`ona davlat universiteti,
Tarix fakulteti, 19.74-guruh talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Qo`qon xonligida joriy etilgan soliq va majburiyatlar, qirg`iz va qipchoq qabilalariga yuklangan soliqlar, ularni undurish tartibi, aholining turli xil hashar va majburiyatlarga jalb qilinishi masalalariga alohida to`xtalib o`tilgan.*

Kalit so`zlar: *soliq, hashar, xiroj, tanho, ushr, zakot, tanob*

Qo`qon xonligida soliqlar tizimi qadimdan rivojlanib kelgan soliq tizimiga asoslangan edi. Xonlik joriy qilgan soliq tizimi shariat qonunlariga asoslangan edi. Qirg`iz va qipchoqlar yashaydigan hududlar xonlik tarkibiga qo`shib olinishi bilan ularning hududlari xonlik mulkiga aylandi. Qirg`iz va qipchoq qabilalaridan yer va chorva mollari soliqlari olinib boshlandi¹³⁴.

Xonlikda joriy qilingan soliq tizimi shariat qonunlari asosida tasniflangan va tartibga solingan edi. Qo`qon xonlari joriy qilgan soliq tizimi mamlakatning barcha aholisiga nisbatan birdek tartibda amal qilar edi. Bunda o`zbek, tojik, qirg`iz va qipchoq kabi xalqlarning soliq to`lash tartiblari bir xil edi. Xonlikda joriy qilingan soliqlar tizimi asosan aholi ustidan o`rnatilgan nazoratning bir ko`rinishi edi. Xonlik viloyatlarining soliq to`lash imkoniyati mahalliy aholining shug`illanadigan mashg`ulotlariga bog`liq edi.

Aholidan olindigan soliqlar xonlarning kundalik sarf-harajatlarini qoplar edi. Xonlikning harbiy qo`shinlarining maoshlari xon xazinasidan qoplanar edi. Bundan tashqari amaldorlarning maoshlari ham aynan mamlakat aholisi to`laydigan soliqlardan qoplanar edi. Xonlikdagi barcha yerlar xonning mulki hisoblangan. Xonlar ushbu yerlarni amaldorlar, qarindoshlari, qabila boshliqlari va boshqalarga yerdan olinadigan soliqlarning bir qismini o`zida qoldirish sharti bilan hadya qilar edi.

Xonlikda yer va suv hukmron tabaqalariniki hisoblanib, yerga egalik qilishning to`rtta turi mavjud bo`lib ular quyidagilar edi:

1. Xiroj yerlar – yer egalarining xususiy yerlari.
2. Davlat yoki amloq yerlari – xonga qarashli yerlar – o`rmonlar, to`qaylar, yo`lu-ko`priklar.
3. Xususiy yerlar – xonning maxsus farmoyishi bilan yirik amaldorlarga berilgan yerlar (suyurg`ol).
4. Vaqf yerlari – diniy muassalar, ya`ni, masjid, madrasa va mozorlarga qarashli yerlar.

¹³⁴ Плоских В. М. Киргизы и Кокандское ханство, Фрунзе, «Илим» 1977, С-256

Manbalarga ko`ra, amloq xon ixtiyoridagi yer bo`lib, u “zamini xos”, deb atalgan. Bunday yerlar xon tomonidan ayrim guruh va mansabdor shaxslarga berilgan. Yerni olgan kishi unga o`z hisobidan ishlov berib, sug`organ. Olgan hosilidan esa xonga soliq to`lagan va bu soliq miqdori xiroj (xiroj – hosilning 1/5 dan 1/8 qismigacha tashkil etgan) dan ko`proq bo`lgan.

Yerga egalik qilishda mulk, ijara, urg`u, tanho shakllaridan ham foydalanilgan. Mulk – boylarga qarashli xususiy yerlar bo`lib, ular dehqonlarga ijaraga berilgan. Ma`lumotlarga ko`ra, ijara – muayyan shartlar asosida beriladigan barcha ko`chmas va ko`chadigan mulk-yer, ariq, tegirmon, tim, rasta, ulov av boshqalarni o`z ichiga olgan mulk shakli bo`lsa, urg`u – musodara qilish yo`li bilan xon mulkiga aylantirilgan yoki gunohkorni qo`lga olishda jonbozlik qilgan shaxslarga berilgan yer va mol-mulkdir.

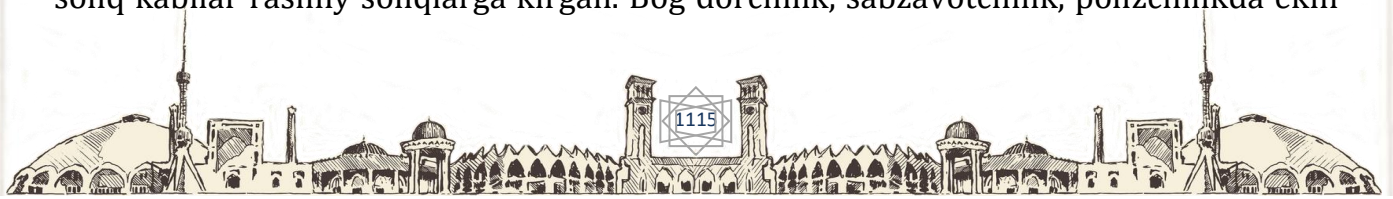
Tanho – hukmdor tomonidan alohida xizmat ko`rsatgan kishilarga amloq yerlardan ba`zilari in`om etilishi tufayli paydo bo`lgan mulk shakli bo`lib, bunday yerlarda soliq yig`ish huquqi tanho egalari – tanhodorlarga berilgan. U o`ziga berilgan yer, bir nechta qishloq, hatto, katta mulkning yillik yoki yarim yillik daromadini hadya sifatida olgan. Ba`zan, amaldorlar bir umr tanhodor bo`lgan va o`g`li xon marhamatiga sazovor bo`lsa, tanhodorlik meros sifatida davom etgan. Harbiylarga tanho yoki xiroj taqdim etilsa, u tarxon deb atalgan.

Bu davrda xonlikning daromadi mahsulot va puldan iborat bo`lib, ular asosan soliqlar undirish yo`li bilan hosil qilingan. Soliq va majburiyatlar xonlikning barcha shahar va qishloqlarida deyarli bir-biri bilan chambarchas bog`liq bo`lgan. Mamlakatda mavjud soliqlar joriy etilishiga ko`ra, to`rt turga: shariat qonun-qoidalariga binoan belgilangan asosiy soliqlar; rasmiy soliqlar; an`anaviy soliqlar; favqulodda joriy etilgan soliqlar.

Manbalarga ko`ra, shariat qonun-qoidalari asosida joriy etilgan asosiy soliqlar: – xiroj, ushr va zakot hisoblangan. Dehqonchilikda donli ekinlar ekiladigan yerlardan olinadigan soliq – xiroj deb atalgan. Bu soliq hosilning beshdan bir qismini tashkil etib, 5 qop g`allaning bir qop miqdorida undirilgan. Soliqning bir qismi mahsulot, bir qismi esa pul bilan to`langan.

Ushr yerlari – “zamini ushr” deb yuritilgan yerlardan hosilning undan bir qismi miqdorida ushr solig`i ruhoniylar foydasiga undirilgan. Zakot – mahsulotdan olinadigan savdo solig`i yoki chorva mollari hisobidan olinadigan soliq bo`lib, daromadning qirqdan bir qismini tashkil etgan. Xonlikning savdogarlik sarmoyalari aniq bo`lmaganligi sababli, sharoitga qarab daromaddan zakot olingan. Shuningdek, chorva mollaridan ham qirqdan bir ulush hisobida zakot olingan. Arxiv hujjatlarida an`anaviy zakotdan tashqari – bo`roqi zakoti, elatiya zakoti, sarkarda zakoti kabilar haqida ma`lumotlar bor.

Xonlikda joriy etilgan tanobona, xonsoliq, karvonlardan chegara yoki maxsus belgilangan shaharlarda, Sirdaryo kechuvidan olinadigan boj to`lovlari, tuz boji, bozorlarda savdogarlardan, xon mablag`iga qurilgan barcha inshootlardan olinadigan soliq kabilar rasmiy soliqlarga kirgan. Bog`dorchilik, sabzavotchilik, polizchilikda ekin

ekiladigan yer maydonining hajmiga qarab tanob solig'i olingan. Soliq yig'uvchi amaldor tanobchi (har bir tanob yerdan soliq oluvchi), eakot solig'ini yig'uvchi amaldorlar zakotchi deb atalgan.

An'anaviy soliqlarga to'y marosimlaridan, meros bo'linishidan, tarozidan, daryodan o'tish uchun sollardan, qirg'iz va qozoqlarning chorvasidan olinadigan va shunga o'xshash soliqlar kirgan. Xonlikda bulardan tashqari yana turli xil favqolodda soliqlar mavjud bo'lib, u tilla puli va mis puli, ulov puli, alaf puli, nafsona, mushtak, kafsan, yaksara va boshqalardir.

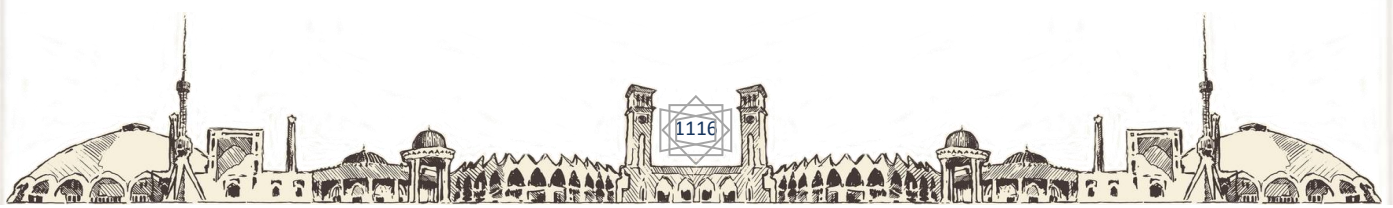
Soliqlar qat'iy belgilangan miqdorda hamda o'z vaqtida yig'ilishi shart bo'lsa-da, xon va amaldorlarning ihtiyori bilan bu holat o'zgarib turgan. Harbiy harakatlar paytida, ayniqsa, soliqlarning turi va miqdori oshirilgan.

Xon xazinasiga kelib tushgan soliqlar – xossachi, bek xazinasiga tushgan soliqlar – beklilik deb atalgan. Manbalarga ko'ra, xon ihtiyoridagi yerlar "zamini xos" deb atalib, undan keladigan barcha daromad xonning ihtiyorida bo'lgan. Xon xazinasiga tushadigan soliqlarning deyarli barchasi Qo'qon shahri va uning atrofidagi qishloqlardan yig'ilgan. Chetdan xon ihtiyoriga mahsulot va chorvadan yig'iladigan zakot, Sirdaryo kechuvdan olinadigan boj, tuzdan, xossachi joylardan, xon mablag'iga qurilgan barcha inshootlardan olinadigan soliq, to'y marosimlaridan va meros bo'lishdan yig'iladigan soliqlar tushgan.

Qo'qon xoligida soliqlardan ozod qilingan, ya'ni, "mulki xur" yerlar ham mavjud bo'lib, ularning egalari bo'lgan sayyid, xo'jalar, shayxlar va eshonlar xonning maxsus inoyatnomalari asosida barcha soliqlardan ozod qilinganlar. Shuningdek, xonzoda va to'ralar, ba'zi qozi, rais, amin, darvesh va so'filar ham tanob solig'idan ozod qilingan.

Soliqlardan tashqari aholi majburiy ravishda turli ishlarga – kanallar qazish, ariqlarni tozalash, obodonchilik ishlari, turli qurilishlarga, ayniqsa, hukmron tabaqalarning xizmatlariga jalb etilgan. Soliq, to'lov va majburiyatlarning yildan yilga oshib borishi natijasida Qo'qon xonligida xalqning noroziligi ortib borib, xonlikdagi ijtimoiy-siyosiy vaziyatning keskinlashuvi davlatning siyosiy inqirozini ta'minlab bergan edi.

Erodnabiy hukmronligi davrida qirg'izlar yashaydigan hududlarni bosib olishga kirishildi. XVIII asrning ikkinchi yarimiga kelganda O'ratepa viloyatiga xonlikning harbiy qo'shinlari hujum uyishtirgan edi. Xonlik hududining kengayish natijasida boshqaruv tizimlari ham rivojlanib borgan. Xonlikda dastlabki soliqlarni tartibga solish ishlari aynan Erdonabiy hukmronlik qilgan davrda amalga oshirilgan edi. Bunda asosan xonlik aholisining soliq to'lash imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda islohot amalga oshirilgan. Qo'qon muarrixlaridan biri Mulla Niyozning yozishicha xonlikning davlat xazinasini aynan Erdonabiy hukmronlik qilgan davrdan boshlab ko'paya borgan edi. Xonning qirg'izlar ustidan hukmronligining o'rnatilishi oqibatida xonning harbiy qudrati ham ortib borgan, xonlik sharqda Xitoyda hukmronlik qilgan manjurlarning Sin sulolasiga qarshi muaffaqiyatli kurash olib borgan edi.

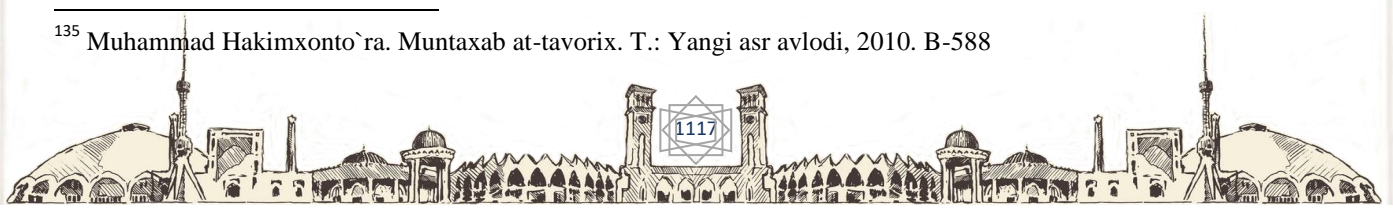

Norbo`tabiy hukmronlik qilgan davrga kelib xonlikda soliqlar tartibga solindi. Uning hukmronligi 1770-1801 yillarda Qo`qon xonligida yerlardan mo`l-ko`l hosil olingan, chorva mollari soni ancha ko`paygan, umuman aholining turmush sharoitlari ancha yaxshilangan edi. Mamlakatda dehqon va chorvadorlarning soliq to`lash imkoniyatlari ancha yaxshilangan edi. Savdo-sotiq ishlari ham yaxshi yo`lga qo`yilgan, qoshni mamlakatlar bilan munosabatlar ancha iliq ko`rinishda bo`lgan edi.

Olimxon hukmronligi davrida (1801-1810) xonlik harbiy qo`shinlari Janubiy Qozog`iston yerlariga yurishlar qilib, xonlik hududini kengaytirish siyosatini davom ettirgan edi. Bunda asosan qipchoq va qirg`iz qabilalari xonlikka bo`ysundirilib, aholining ijtimoiy tarkibi ham kengaydi. Olimxon Toshkent bekligiga yurish qilib, uni xonlik tarkibiga qo`shib olidi. Toshkent ustidan Qo`qon xonligining nazoratini o`rnatilishi oqibatida Toshkent bekligi ta`siri ostida bo`lgan qozoq juzlari ham bevosita Qo`qon xoniga tobe bo`lib qoldi. Qozoq juzlari tarkibida qipchoq qabilalari ham istiqomat qilar edi. Xonlikka qipchoq qabilalarining kirib kelish jarayoni aynan Olimxon hukmronligi davrida sodir bo`lgan edi. Olimxondan keyingi hukmdor Umarxon (1810-1822) hukmronlik qilgan davrda xaonlikning chegara qal`alari aynan xonlikning shimoliy hududlarida qurila boshlangan edi. Ushbu chegara qal`alarida qipchoq qabilalaridan bo`lmish qulon qabilasi yetakchi mavqega ega edi. Umarxon mamlakat hududini viloyatlarga bo`lib, ularga o`zining mas`ul amaldorlarini tayinlagan. Amaldorlarning aosiy vazifasi xonlik qo`shinlarini boshqarib, mamlakat aholisi to`laydigan soliqlarni xon xazinasiga yuborishdan iborat bo`lgan. Umarxon hukmronlik qilgan davrda xonlikning qirg`iz qabilalari ustidan nazorati kuchaytirilgan. Qirg`iz qabilalarini markaziy hokimiyat bilan bog`lash maqsadida Umarxon qabila boshliqlariga katta vakolatlar bergan edi. Qirg`iz qabilalaridan soliqlarni yig`ib xon xazinasiga yuborish ishini asosan qirg`iz biylariga topshirilgan edi. Umarxon hukmronligi davrida xonlikning xalqaro mavqei mustahkamlanib qo`shni davlatlar bilan do`stona aloqalar yo`lga qo`yilgan. Mamlakatda savdo ishlari tartibga solinib, mamlakatda keng obodonchilik ishlari amalga oshirilgan. Mahalliy muarrixlarning yozishicha aynan Umarxon hukmronligi davri xonlikning eng yaxshi davrlaridan biri bo`lgan deb ta`kidlanadi¹³⁵.

Qo`qon xonligining harbiy qudrati Muhammad Alixon (1822-1842) hukmronlik qilgan davrda oshib qo`shni hududlarni bosib ola boshladi. Dastlab mamlakatning sharqiy hududlariga yurish qilib, Issiqko`lgacha bo`lgan yerlarni (asosan qirg`izlar istiqomat qiladigan hududlar) Qo`qon xonligi tasarrufiga kiritdi. Muhammad Alixonning keyingi yurishi xonlikning janubiy o`lkalari Vohan, Shug`non kabi hududlarga amalga oshirilib, ushbu hududlarga Qo`qon xonligi tobeligini tan oldirildi. Muhammad Alixon hukmronligi yillarida Sin imperiyasi hukmron doiralari Sharqiy Turkiston va Qoshg`ar o`lkalarida o`z hukmronligini o`rnatish maqsadida harbiy harakatlarni boshlab yuborgan edi. Muhammad Alixon Sharqiy Turkistondagi

¹³⁵ Muhammad Hakimxonto`ra. Muntaxab at-tavorix. T.: Yangi asr avlodi, 2010. B-588

istilochilar bilan kurash olib borayotgan Jahongirxo'ja boshliq Qoshg'ar aholisiga yordamga harbiy qo'shin yuboradi.

1840-yilda Muhammadalixonning bosh maslahatchisi, davlatni boshqaruv ishlarida katta tajribaga ega bo'lgan Haqquli mingboshining tuhmatga uchrab xon tomonidan qatl etilishi shusiz ham qaltis bo'lib turgan vaziyatni yanada keskinlashtirib yubordi. Undan tashqari xon davlat ishlariga loqayd bo'lib, asosiy vaqtini haramida o'tkaza boshladi. Natijada davlatni boshqaruv ishlarida suiste'molliklardan umumiy noroziliklar boshlanib, xonni ag'darish uchun fitna tayyorlana boshladi.

Umuman olgan, XIX asrning o'rtalariga kelib Qo'qon xonligidagi siyosiy jarayonlar hamda ichki ahvol yanada og'irlashgan edi. So'nggi tadqiqotlarga ko'ra, buning sababi birinchidan, o'troq aholi ko'chmanchi va yarim ko'chmanchi bo'lgan qipchoqlar hokimiyatni tan olmaganlar. Xonlik hududlaridagi ba'zi viloyat hukmdorlari Musulmonqo'lga qarshi chiqdilar. Ikkinchidan, hokimiyatda yuqori mavqeyeni egallash hamda xonga ta'sir o'tkazish uchun qipchoqlar orasida ham o'zaro kurashlar borardi. Bu kurashlarda qipchoqlarning qulon urug'idan bo'lgan Musulmonquli ham faol ishtirok etgan. Uchinchi sabab esa, qipchoqlarning o'troq aholiga nisbatan yuritgan siyosati edi. Qipchoqlar o'troq aholiga nisbatan bepisandlik nazari bilan qarab, boshqa elat va etnik guruhlarni kamsitganlar. To'rtinchidan esa, tashqi omil – Rossiya imperiyasining asta-sekinlik bilan xonlik hududlariga bostirib kirishi siyosiy jarayonlarning yanada keskinlashuviga sabab bo'lgan edi.

1852-yilga kelib, Musulmonquli va qipchoqlarga qarshi kurash uchun o'troq mulkdorlar va toshkentlik zodagonlar Xudoyorxon atrofida birlashdilar. Bu kuchlar yordamida Xudoyorxon Musulmonqulini 1853-yilda qatl etib, uning tarafdorlarini yo'q qilgani bilan taxt uchun kurashlarga barham bera olmadi. Bunday vaziyatda xonlikning ichki ahvoli og'irlashib, u faol tashqi siyosatdan ham ancha orqada qoldi. 1858-yilda Sheralixonning ikkinchi xotinidan bo'lgan o'g'li Mallaxon Xudoyorxonni taxtdan ag'darib, o'zini xon deb e'lon qildi. Mallaxon va Aliquli qirg'iz boshchiligida yangidan tiklangan ko'chmanchilar guruhi uzoq hukm surmadi. Aynan shu guruh a'zolari Mallaxonga qarshi til biriktirib, 1863-yil 25-fevralda uni o'ldirdilar. Taxtga esa Xudoyorxonning akasi Sarimsoqbekning o'g'li Shohmurod o'tqazildi. Lekin, qo'shin boshliqlari va saroydagi ko'pchilik amaldorlar unga qarshi fitna uyushtirib, Xudoyorxonga yana taxtga o'tirishni taklif etib, odam yuboradilar.

Bu payda Mallaxon o'limini eshitgan Xudoyorxon Amir Muzaffarning ruxsati bilan Buxorodan Jizzaxga kelgan edi. Turkiston hokimi Qanoatshoh yordamida qo'shin yig'ib, 1863-yilning mart oyida Jizzaxdan Toshkentga kelgan Xudoyorxon Qo'qonga qarshi yurish uchun Toshkent qo'shini bilan Xo'jandga keladi. Bu orada amir Muzaffar ham Buxoro lashkari bilan Xo'jandga keladi. Xudoyorxon Qo'qonga hujum qilishni rejalashtirayotga paytda, ya'ni, 1863-yilning 5-mayida shahar aholisi unga shimoliy darvozalarni ochib berdilar. Natijada Qo'qonda qirg'in boshlanib, Shohmurodxon o'z tarafdorlari bilan Marg'ilonga qochdi. Xudoyorxon ikkinchi marta (1863-yil) taxtni qo'lga kiritdi.

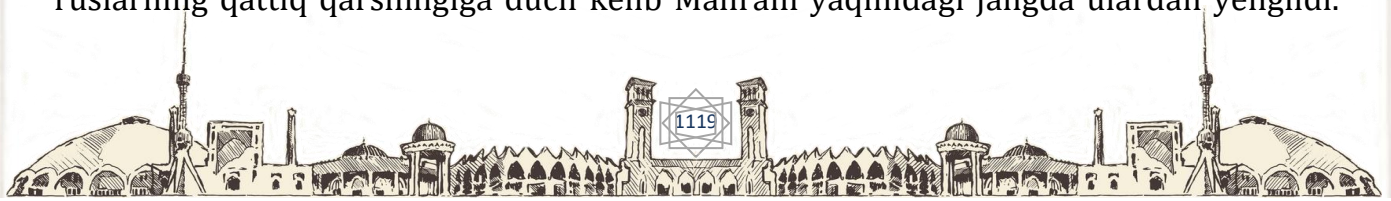
Ammo, xonlikdagi qirg'iz-qipchoqlar Koson va Chust atroflarida qo'zg'olon ko'tardilar va To'raqo'rg'onga hujum qildilar. Ular, hatto Toshkent atroflaridagi qabila boshliqlariga noma yuborib madad berishni so'radilar. Oqibatda Toshkent atrofida qozoqlar qo'zg'olon ko'tarib, Toshkentni qamal qildilar. Xudoyorxon tomonidan yuborilgan qo'shinlar bu isyonlarni bostirishga muvaffaq bo'ldilar. Ammo, mag'lubiyatga uchragan qirg'iz-qipchoq boshliqlari taxt uchun kurashni davom ettirdilar. Xususan, Shodmonxo'ja, Said Mahmudxonto'ra, Aliqulilar Sulton Saidxon boshchiligida Marg'ilon tomondan kelib Andijonni bosib oldilar va uning atroflaridagi Baliqchi, Quva, Asaka, Shahrixon, O'sh, Poytug' mavzellarini talon-taroj qildilar. 1863-yil 26-aprelda Sulton Saidxonning qo'shini Mingtutga kelib, Qo'qonni qamal qildi. Amir Muzaffarning Xudoyorxonga yordami tufayli qirg'iz-qipchoq lashkari Asaka tomonga ketib, Qo'rag'ulcha darasida himoyaga o'tdi. Qattiq kurashlardan so'ng 1863 yilning 24 iyulida Sulton Saidxon Qo'qon taxtini (1863-1865 yillar) egalladi. Xudoyorxon esa yana Buxoroga qochdi.

Xonlikdagi ichki nizolar tashqi dushmanlarga nihoyatda qo'l kelgan edi. Bunday vaziyatdan unumli foydalangan chor Rossiyasi qo'shinlari 1864-yilda Turkiston va Chimkentni bosib oldi. 1865-yil bahorida ular Toshkentga yaqinlashib, Niyozbek qal'asini egalladilar. Uzoq qamaldan so'ng 17 iyunda Toshkent egallandi.

Qo'qondagi sarosimaliklardan foydalangan Xudoyorxon 1865-yilning yozida amir qo'shinlari yordamida so'ngi marta Qo'qon taxtini qo'lga kiritdi. Shundan so'ng u amirning talablariga boshqa itoat etmay qo'ydi. Xudoyorxon 1867-yil yanvar oyida Rossiya bilan savdo bitimini, 1868-yil 13-fevralda Qo'qon va Rossiya shartnomasini imzoladi. Xudoyorxon 1868-1873 yillar oraliq'ida Rossiya bilan munosabatlarini yaxshilash maqsadida Toshkentga ko'plab sovg'a-salomlar yubordi. Shuningdek, Rossiya savdogarlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratib berdi. Natijada Qo'qon xonligi amalda Rossiyaning vassaliga aylanib qoldi.

Xonlik hududida hukm surgan nisbiy osoyishtalik 1873-yilgacha davom etgan bo'lsa ham, hukmdor, uning yaqinlari va mahalliy hokimlarning jabr-zulmi hamda qirg'iz-qipchoqlarning qayta bosh ko'tarishi natijasida bu yerlarda o'zaro nizolar, xalq chiqishlari boshlandi. Hususan, 1873-yilda Po'latxon (asli ismi Mulla Ishaq Hasan o'g'li) qirg'izlar tomonidan xon qilib ko'tarilib, u boshchiligida qo'zg'olon ko'tarildi. Saroydagi nufuzli amaldorlardan biri Abdurahmon oftobachi Xudoyorxonni taxtdan ag'darish va uning o'g'li Sayid Nasriddinbekni xon taxtiga o'tqazish maqsadida Po'latxon bilan til biriktirdi va O'rdada isyon ko'tardi. Sayid Nasriddinbek Abdurahmon oftobachi ko'magida xon deb (1875-1876 yillar) e'lon qilindi. Xudoyorxon Nasriddinbek foydasiga taxtdan voz kechib, avval, Xo'jandga, undan Toshkentga qochdi.

Nasriddinbekning hokimiyat tepasiga kelishi ham mamlakatdagi siyosiy vaziyatning keskinligini bartaraf eta olmadi. Buni tushunib yetgan Abdurahmon oftobachi xonlik aholisini Rossiyaga qarshi kurashga safarbar qilmoqchi bo'ldi. Ammo, ruslarning qattiq qarshiligiga duch kelib Mahram yaqinidagi jangda ulardan yengildi.

Po`latxon ham ruslarga qarshi kurashish maqsadida Qo`qonga hujum qilmoqchi bo`lib turgan vaqtda, ya`ni, 1875-yil 25-sentyabrda Nasriddixon Rossiya imperiyasi hukumati bilan bitim tuzdi. Bu xabar tezda butun Qo`qonga yoyilib aholi yana isyon ko`tardi va O`rdaga hujum qildi. Nasriddinxon taxtni tashlab Xo`jandga qochdi. Marg`ilonda Rossiya imperiyasi askarlariga qarshi aholini safarbar qilayotgan Po`latxon qo`shiniga shaharliklar, madrasa talabalari va ko`chmanchi aholi vakillari kelib qo`shildi. Ularga qo`zg`olon vaqtida bosqinchilar bilan hamkorlik qilgan qishilar va xon oilasi vakillarini qatl etish buyurildi.

Bu paytda Namanganda bo`lgan Skobelev Rossiya imperiyasining topshirig`iga asosan 1876-yil fevralida Qo`qon xonligini butunlay bosib olishga kirishdi. Abduraxmon oftobachi va Po`latxon qo`lga olindi. Abduraxmon oftobachi Rossiyaning Yekaterinoslav guberniyasiga, Nasriddinxon esa Vladimir guberniyasiga surgun qilindi. Shu tariqa, 1876-yil 19-fevralda 150 yildan ko`proq hukm surgan Qo`qon xonligi tugatilib, uning hududlari Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olindi va uning o`rniga Farg`ona viloyati tashkil etildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Muhammad Aziz Marg`iloniy. Tarixi Aziziy. T., "Ma`naviyat", 1999.
2. Sh.Vohidov. Qo`qon xonligida unvon va mansablar "Sharq yulduzi", T., 1995, № 3,4
3. R.Nabiyev. Из истории Кокондского ханства Т., "Fan", 1973.
4. Плоских В. М. Киргизы и Кокандское ханство. Фрунзе, "Илим", 1977.
5. В Масалский Россия. Полное географическое описание нашего отечества. Спб. 1913.
6. G.Xolliyev, X.G`ulomov. O`zbekiston tarixi. T., "Universtitet", 1997.
7. Azamat Ziyov. O`zbek davlatchiligi tarixi. T., Sharq, 2000.
8. Джемгерчинов Б. Очерки политической истории Киргизии 19 века. Фрунзе, "Кыргизистан", 1966.

